

طبق یافته‌های پیمایش ایسپا در سال ۱۳۹۳:

۵۰ درصد مردم تهران معتقدند دولت نباید در موضوع حجاب مداخله کند

مهدی رفیعی بهابادی، مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران (ایسپا)

۱۴ بهمن ۱۳۹۶

شماره مسلسل: ۷۷۰۰۴۷۵

شماره شاپا: ۵۳۸۵-۲۴۲۳

در روزهای اخیر با شکل‌گیری پدیده «دختران خیابان انقلاب» موضوع حجاب زنان بیش از پیش مورد توجه دولت و جامعه قرار گرفته است. موضوع حجاب و به طور اعم مسئله زنان، از مهم‌ترین مسائلی است که نظام جمهوری اسلامی با آن مواجه است.

هنجارها و الگوهای رفتاری جوانان و همچنین بزرگسالان، طبق ویژگی‌ها و موقعیت‌های اجتماعی متناسب با تاریخ نسل‌شان شکل می‌گیرند، بنابراین طبیعی است که خرده‌فرهنگ جوانان جامعه با خرده‌فرهنگ بزرگسالان جامعه تا حدی متفاوت باشد و زنگ‌های خطر برای گوش‌های شنوا و چشم‌های بیدار به کار افتند. با توجه به این که اکثریت جامعه حال حاضر کشور را نسل سوم و چهارم پس از انقلاب تشکیل می‌دهند بنابراین حساسیت این مسئله بیشتر نیز می‌شود.

مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران (ایسپا) وابسته به جهاد دانشگاهی در سال ۱۳۸۵ پیمایشی درباره حجاب در بین مردم تهران انجام داد که در اردیبهشت ۱۳۹۳ موج دوم آن در تهران اجرا شد. گزارش موج دوم این پیمایش توسط مهدی رفیعی بهابادی پژوهشگر این مرکز تدوین شده است. این پیمایش به سؤالات زیر می‌پردازد:

- ۱- مردم به چه نوع پوششی در حال حاضر تمایل دارند؟
 - ۲- مردم وضعیت فعلی حجاب در جامعه را چگونه می‌دانند؟
 - ۳- مردم چه سیاستی در قبال مسئله حجاب را ترجیح می‌دهند؟
 - ۴- چه تفاوتی بین گروه‌های مختلف اجتماعی درباره مسئله حجاب وجود دارد؟
- پیشتر ایسپا خلاصه‌ای از این گزارش را منتشر کرده بود، ولی اینبار به دلیل افزایش حساسیت موضوع حجاب در جامعه شبکه مطالعات سیاست‌گذاری عمومی (شمس) جزئیات بیشتری از این پیمایش مهم را منتشر می‌کند.

سیمای پاسخگویان

۵۷۸ نفر معادل ۴۹,۷ درصد پاسخگویان این پیمایش مرد و ۵۸۶ نفر معادل ۵۰,۳ درصد پاسخگویان زن هستند. ۱۷,۶ درصد پاسخگویان بین ۱۸ تا ۲۴ سال سن دارند. ۳۰,۳ درصد بین ۲۵ تا ۳۴ سال، ۱۹ درصد بین ۳۵ تا ۴۴ سال، ۱۵,۵ درصد بین ۴۵ تا ۵۴ سال و ۱۷,۵ درصد بالای ۵۵ سال سن دارند. میانگین سن پاسخگویان ۳۸,۴ سال، کمترین سن موجود در نمونه ۱۸ سال و بیشترین سن ۸۹ سال بوده است.

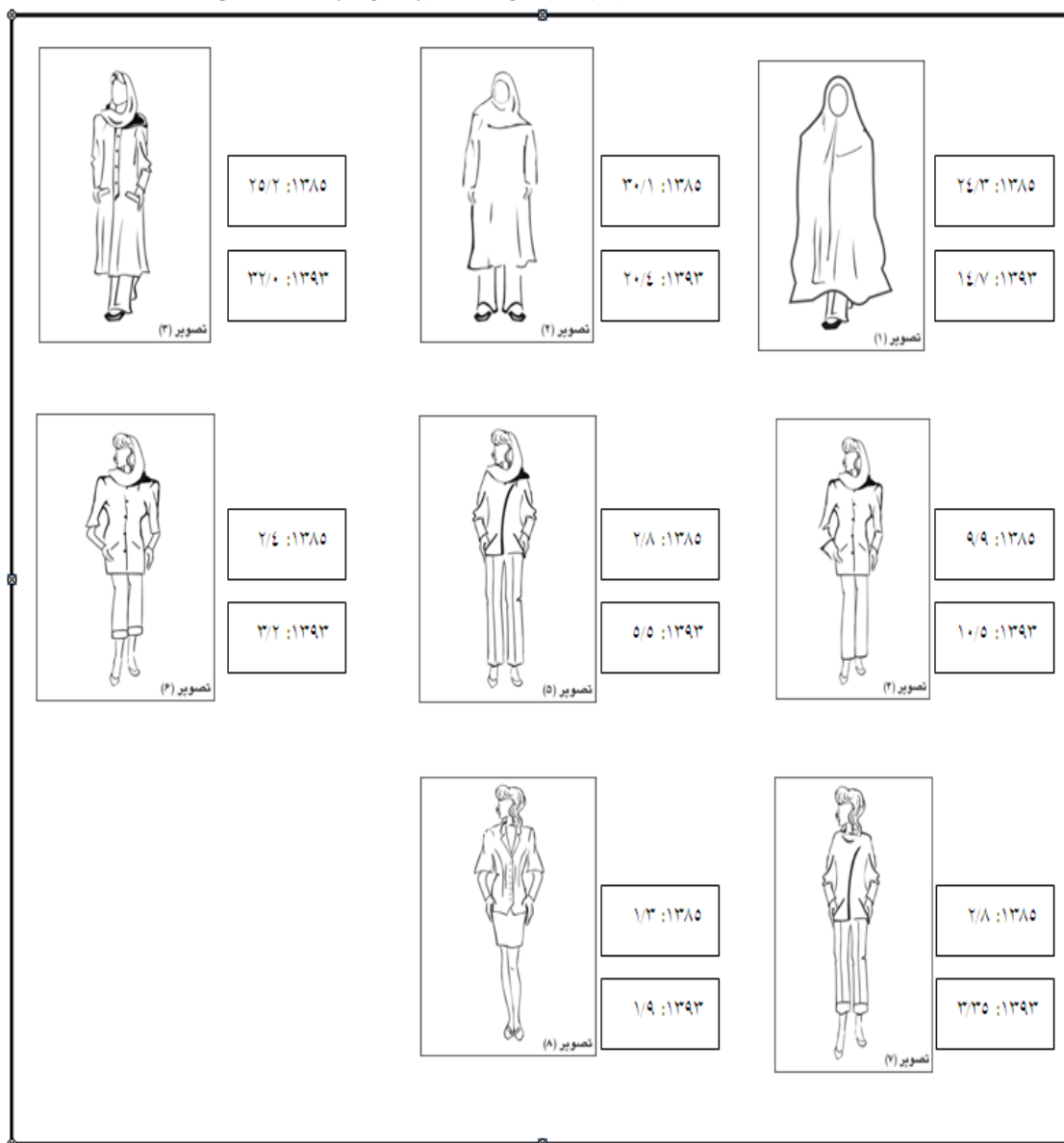
۴۲,۲ درصد پاسخگویان شاغل بوده‌اند. ۲۵,۳ درصد خانه‌دار، ۱۵ درصد محصل، ۹,۷ درصد بازنشسته و ۵,۶ درصد بیکار بوده‌اند.

در سؤالی از پاسخگویان پرسیده شده که «شما از لحاظ درآمدی خود را در کدام یک از دسته‌های زیر قرار می‌دهید؟» ۴,۹ درصد پاسخگویان خود را پردرآمد دانسته‌اند. ۳۴,۸ درصد خود را کم درآمد دانسته و ۵۷,۲ درصد نیز خود را در گروه درآمدی متوسط می‌دانند.

پوشش مورد پسند پاسخگویان برای جامعه

در این پرسشنامه، برای درک بهتر مطلب، به غیر از پرسش‌های متنی، دو پرسش تصویری نیز طراحی شده بود. اولین پرسش تصویری، بدین صورت بود که ۸ تصویر که در آن‌ها انواع پوشش برای بانوان ترسیم شده بود را به نمایش می‌گذاشت. پاسخگویان می‌بایست از بین تصاویر موجود، یک مورد را به عنوان پوشش مطلوب بانوان در جامعه انتخاب کنند. در ذیل مقایسه داده‌های سال ۱۳۸۵ و نظرسنجی حاضر به تفکیک تصویر آمده است:

شکل شماره ۱: دیدگاه مردم شهر تهران درباره پوشش مورد علاقه آن‌ها

بیشتر پاسخگویان (۳۲ درصد) تصویر شماره سه (مانتو و شال) را به عنوان حجاب مورد پسند خود معرفی کردند. تصویر شماره ۲ (مانتو و مقنعه) با ۲۰,۴ درصد و تصویر شماره ۱ (پوشش چادر) با ۱۴,۷ درصد در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند. چنانچه تصاویر شماره ۱ و ۲ را به عنوان حد پوشش اسلامی مطلوب بپذیریم (با توجه به معیارها و آئین‌نامه‌های سازمان‌های دولتی)، در مجموع ۳۵,۱ درصد پاسخگویان، خواهان پوشش اسلامی برای بانوان هستند. مقایسه نتایج نظرسنجی حاضر با نظرسنجی سال ۱۳۸۵ نشان می‌دهد میزان تمایل مردم شهر تهران به پوششی که مورد تأیید فرهنگ رسمی جامعه است (شماره ۱ و ۲) از ۵۴,۴ درصد در سال ۱۳۸۵ به ۳۵,۱ درصد در سال ۱۳۹۳ تقلیل پیدا کرده است. نکته قابل تأمل این است که تمایل جامعه از پوشش شماره ۱ و ۲ به سمت پوشش شماره ۳ سوق پیدا کرده است. ضمناً در نظرسنجی حاضر از کل پاسخگویان (۱۱۶۴ نفر) ۹۸ نفر (۸,۴ درصد) به این سوال پاسخ نداده‌اند.

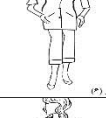

جدول شماره ۱: دیدگاه مردم شهر تهران درباره پوشش مورد علاقه آن‌ها به تفکیک مرد و زن

جمع	جنسیت		تصویر	دوست دارید که پوشش خانم‌ها در سطح جامعه بیشتر مانند کدام یک از این تصاویر باشد؟
	زن	مرد		
۱۶,۰	۱۳,۹	۱۸,۲		
۲۲,۲	۲۳,۷	۲۰,۷		
۳۴,۹	۳۵,۳	۳۴,۵		
۱۱,۴	۱۲,۶	۱۰,۲		
۶,۰	۶,۱	۵,۹		
۳,۵	۲,۸	۴,۲		
۳,۸	۴,۳	۳,۴		
				

۲,۱	۱,۳	۲,۸		
۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	جمع	
۱۰,۶۵۳			خی‌دو	
۰,۱۰			کرامر	
۰,۱۵۵			معناداری	

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد در مجموع مردان و زنان علاقمندی یکسانی در مورد نحوه پوشش در جامعه دارند.

جدول شماره ۲: دیدگاه مردم شهر تهران درباره پوشش مورد علاقه آن‌ها به تفکیک وضعیت درآمدی

جمع	وضعیت درآمدی (خوداظهاری)				
	طبقه متوسط	کم‌درآمد	پر درآمد		
۱۶,۴	۱۴,۲	۲۲,۰	۳,۶		دوست دارید که پوشش خانم‌ها در سطح جامعه بیشتر مانند کدام یک از این تصاویر باشد؟
۲۲,۱	۱۷,۹	۳۰,۸	۱۰,۹		
۳۴,۸	۳۹,۹	۲۸,۰	۲۱,۸		
۱۱,۵	۱۱,۹	۱۰,۲	۱۶,۴		
۵,۹	۶,۲	۳,۳	۲۰,۰		
۳,۵	۲,۹	۲,۷	۱۴,۵		
۳,۸	۴,۷	۱,۹	۵,۵		
۲,۱	۲,۳	۱,۱	۷,۳		
					

جمع	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰
خی‌دو	۱۰۵,۵۹۱			
کرامر	۰,۲۲۶			
معناداری	۰,۰۰۰			

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد افراد کم درآمد تمایل بیشتری به پوشش‌های رسمی مورد تأیید فرهنگ رسمی جامعه (شکل ۱ و ۲) تمایل دارند. در حالی که ۱۴,۵ درصد از پاسخگویان پردرآمد به این نوع پوشش تمایل نشان داده‌اند این میزان برای افراد کم درآمد ۵۲,۸ درصد و برای طبقه متوسط ۳۲,۱ درصد است. شکل شماره ۳ که طبق نتایج تحقیق حاضر پاسخگویان بیشترین تمایل را به آن نشان داده‌اند در بین طبقه متوسط طرفدار بیشتری دارد. حدود ۴۰ درصد از پاسخگویانی که خود را از نظر درآمدی در طبقه متوسط می‌دانند، به شکل ۳ تمایل بیشتری نشان داده‌اند. این در حالی است که تمایل پاسخگویان طبقه کم درآمد به این نوع پوشش ۲۸ درصد و تمایل پاسخگویان پردرآمد به این نوع پوشش حدود ۲۲ درصد است. به عبارت دیگر شاید بتوان نتیجه گرفت پوشش مطلوب طبقه متوسط اقتصادی اجتماعی شهر تهران شکل سوم (مانتو بلند و شال) می‌باشد.

شکل‌های ۴، ۵، ۶، ۷ و ۸ در بین پاسخگویانی که خود را پردرآمد دانسته‌اند طرفدار بیشتری نسبت به دو گروه دیگر (کم‌درآمد و متوسط) دارد. در مجموع نتایج آزمون خی‌دو تفاوت بین گروه‌های درآمدی را نیز از نظر تمایل به انواع پوشش معنادار نشان می‌دهد.

دیدگاه پاسخگویان در مورد پوشش رایج کنونی بانوان در جامعه

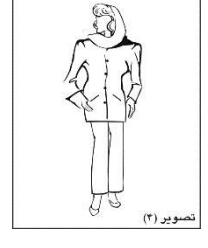
در سؤال قبل هر پاسخگو از اشکال موجود یک شکل که به نظر وی پوشش فعلی جامعه به آن نزدیک است را انتخاب می‌کرد. سؤالی جداگانه از پاسخگو در مورد شکلی که به عنوان پوشش رایج جامعه انتخاب کرده با این مضمون پرسیده شد: «نظر شما در مورد این الگو چیست؟»

- ✓ از مجموع کسانی که شکل شماره ۱ (چادر) را به عنوان الگوی رایج جامعه انتخاب کرده‌اند (۱,۱ درصد کل نمونه) ۵۳,۸ درصد آن‌ها آن را مناسب جامعه دانسته و ۱۵,۴ درصد نیز گفته‌اند آن را مناسب جامعه نمی‌دانند و باید جلوی رواج آن گرفته شود.
- ✓ از مجموع کسانی که شکل شماره ۲ (مانتو و مقنعه) را به عنوان الگوی رایج جامعه انتخاب کرده‌اند (۴,۳ درصد کل نمونه) ۵۶ درصد آن را مناسب جامعه دانسته و ۱۴ درصد نیز گفته‌اند مناسب جامعه نیست و باید جلوی رواج آن گرفته شود.
- ✓ از مجموع کسانی که شکل شماره ۳ (مانتو و شال) را به عنوان الگوی رایج جامعه انتخاب کرده‌اند (۱۶,۶ درصد کل نمونه) ۴۷,۲ درصد آن را مناسب جامعه دانسته و ۱۷,۶ درصد نیز گفته‌اند مناسب جامعه نیست و باید جلوی رواج آن گرفته شود.
- ✓ از مجموع کسانی که شکل شماره ۴، را به عنوان الگوی رایج جامعه انتخاب کرده‌اند (۳۳,۶ درصد کل نمونه) ۲۰,۵ درصد آن را مناسب جامعه دانسته و ۴۶,۳ درصد نیز گفته‌اند مناسب جامعه نیست و باید جلوی رواج آن گرفته شود.
- ✓ از مجموع کسانی که شکل شماره ۵، را به عنوان الگوی رایج جامعه انتخاب کرده‌اند (۲۲,۳ درصد کل نمونه)

۱۵ درصد آن را مناسب جامعه دانسته و ۵۳,۵ درصد نیز گفته‌اند مناسب جامعه نیست و باید جلوی رواج آن گرفته شود.

✓ از مجموع کسانی که شکل شماره ۶، را به عنوان الگوی رایج جامعه انتخاب کرده‌اند (۱۶,۱ درصد کل نمونه) ۱۳,۹ درصد آن را مناسب جامعه دانسته و ۶۳,۱ درصد نیز گفته‌اند مناسب جامعه نیست و باید جلوی رواج آن گرفته شود.

جدول شماره ۳: دیدگاه مردم شهر تهران درباره پوشش رایج کنونی جامعه

پوشش رایج	درصد کل	آن را مناسب می‌دانم - جامعه می‌دانم	نظر خاصی درباره آن ندارم	مناسب جامعه نمی‌دانم و باید جلوی رواج آن گرفته شود	سایر	بی پاسخ
 تصویر (۱)	۱,۱	۵۳,۸	۳۰,۸	۱۵,۴	۰	۰
 تصویر (۲)	۴,۳	۵۶,۰	۲۴,۰	۱۴,۰	۲,۰	۴,۰
 تصویر (۳)	۱۶,۶	۴۷,۲	۳۲,۱	۱۷,۶	۱,۰	۲,۱
 تصویر (۴)	۳۳,۶	۲۰,۵	۳۰,۹	۴۶,۳	۰,۳	۲,۰

۱,۲	۰,۸	۵۳,۵	۲۹,۶	۱۵,۰	۲۲,۳	 تصویر (۵)
۰,۵	۰,۵	۶۳,۱	۲۱,۹	۱۳,۹	۱۶,۱	 تصویر (۶)

۳-۱- شیوه‌های برخورد با بدحجابی از دیدگاه پاسخگویان

سؤالی از پاسخگویان در خصوص نحوه مواجهه دولت با مسئله بدحجابی پرسیده شد.

جدول شماره ۴: دیدگاه مردم شهر تهران درباره نحوه مواجهه دولت با مسئله بدحجابی

۱۳۹۳		۱۳۸۵		
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۴۹,۲	۵۷۳	۳۴,۷	۴۲۵	نوع پوشش و حجاب مساله‌ای شخصی است و دولت نباید در آن دخالت کند
۳۹,۹	۴۶۴	۵۵,۵	۶۷۹	باید با افراد بی‌حجاب برخورد شود
۹,۵	۱۱۰	۹,۲	۱۱۲	سایر
۱,۵	۱۷	۰,۷	۸	بی‌پاسخ
۱۰۰,۰	۱۱۶۴	۱۰۰,۰	۱۲۲۴	کل

حدود نیمی از پاسخگویان (۴۹,۲ درصد) معتقدند نوع پوشش و حجاب مسئله‌ای شخصی است و دولت نباید در آن دخالت کند و در مقابل ۳۹,۹ درصد نیز معتقدند باید با افراد بی‌حجاب برخورد شود. نکته قابل تأمل این است که درصد کسانی که حجاب را امری شخصی دانسته‌اند که نیازمند دخالت دولت نیست از ۳۴,۷ درصد در سال ۱۳۸۵ به ۴۹,۲ درصد در سال ۱۳۹۳ افزایش پیدا کرده است و در مقابل کسانی که معتقد به برخورد با افراد بی‌حجاب هستند از ۵۵,۵ درصد در سال ۱۳۸۵ به حدود ۴۰ درصد در سال ۱۳۹۳ تقلیل پیدا کرده‌اند.

جدول شماره ۵: دیدگاه مردم شهر تهران درباره نحوه مواجهه دولت با مسئله بدحجابی به تفکیک جنسیت

جمع	جنسیت		سیاست‌های مربوط به حجاب
	زن	مرد	
۵۰,۰	۵۱,۲	۴۸,۷	نوع پوشش و حجاب مسأله‌ای شخصی است و دولت نباید در آن دخالت کرد
۴۰,۵	۴۰,۸	۴۰,۱	باید با افراد بی‌حجاب برخورد شود.
۹,۶	۸,۰	۱۱,۲	سایر
۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	جمع
	۳,۶۴۳		خی‌دو
	۰,۰۵۶		کرامر
	۰,۱۶۲		معناداری

نتایج نظرسنجی نشان می‌دهد مردان و زنان دیدگاه یکسانی در مورد نحوه مواجهه دولت با مسئله بدحجابی دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر به بررسی وضعیت حجاب در شهر تهران و دیدگاه مردم شهر تهران درباره حجاب پرداخته است. در این تحقیق در قالب چند سؤال، تصاویری از پوشش‌های متفاوت به پاسخگویان ارائه شد و از آن‌ها خواسته شد پوشش مورد تمایل خود را مشخص نمایند و همچنین دیدگاه خود در مورد پوشش رایج جامعه را نیز بیان کنند.

نتایج نشان داد پوشش مانتو همراه با شال (شکل شماره ۳) در بین مردم شهر تهران محبوب‌تر است به گونه‌ای که ۳۲ درصد این تصویر را به عنوان پوشش مورد علاقه خود انتخاب کرده‌اند. تصاویر شماره ۲ (مانتو و مقنعه) و شماره ۱ (چادر) که بیشتر مورد تأیید فرهنگ رسمی جامعه است به ترتیب با ۲۰,۴ و ۱۴,۷ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند. اما نکته قابل تأمل این است که از طرفداران این دو نحوه پوشش (شماره ۱ و ۲) در طول زمان کاسته شده است. میزان تمایل مردم شهر تهران به پوششی که توسط فرهنگ رسمی ترویج و تشویق تبلیغ می‌شود (شماره ۱ و ۲) از ۵۴,۴ درصد در سال ۱۳۸۵ به ۳۵,۱ درصد در سال ۱۳۹۳ تقلیل پیدا کرده است. نکته قابل توجه این است که تمایل جامعه از پوشش شماره ۱ و ۲ به سمت پوشش شماره ۳ (مانتو و شال) سوق پیدا کرده است. یافته‌های نظرسنجی نشان داد مردان و زنان به یک اندازه نسبت به هر کدام از انواع پوشش تمایل دارند. متأهلین، افراد مسن‌تر، افراد کم‌درآمدتر و افرادی که تحصیلات دیپلم و زیردیپلم دارند نسبت به پوشش‌های مورد تأیید نظام بیشتر اقبال نشان داده‌اند و بالعکس مجردین، جوانان، افراد پردرآمد و افرادی که تحصیلات دانشگاهی دارند نسبت به نحوه پوشش مانتو در اشکال مختلف (۴، ۵، ۶، ۷ و ۸) اقبال بیشتری نشان داده‌اند. حدود ۴۰ درصد از کسانی که درآمد خود را متوسط اعلام کرده‌اند پوشش شماره ۳ (مانتو شال) را ترجیح می‌دهند.

اما در پاسخ به این پرسش که چه پوششی اکنون در جامعه رایج است پوشش شماره ۴ (شال و مانتو کوتاه) با حدود ۳۴ درصد در رتبه اول قرار گرفته است. فقط حدود ۵ درصد از پاسخگویان پوشش رایج را شکل شماره ۱ (چادر) و شکل شماره

۲) ماتو مقنعه) می‌دانند. نکته قابل توجه این است که مردان و زنان، مجردین و متأهلین، دانشگاهی و غیردانشگاهی در مورد وضعیت فعلی پوشش دیدگاه یکسانی دارند. فقط اقشار پردرآمد نسبت به سایرین پوشش‌های ۴ تا ۶ (ماتو کوتاه) را رایج‌تر می‌دانند.

۴۷ درصد کسانی که شکل شماره ۳ (ماتو بلند و شال) را پوشش رایج جامعه می‌دانند معتقدند این پوشش برای جامعه مناسب است و حدود ۱۸ درصد نیز معتقدند مناسب جامعه نیست و باید جلوی رواج آن گرفته شود.

نکته قابل توجه این است ۴۶ درصد کسانی که شکل شماره ۴ (ماتو کوتاه با شال) را پوشش رایج جامعه می‌دانند معتقدند این پوشش مناسب جامعه نیست و باید جلوی رواج آن گرفته شود و ۲۰ درصد نیز معتقدند این پوشش برای جامعه مناسب است.

از پاسخگویان در مورد سیاستی که دولت باید در قبال بدحجابی اتخاذ کند پرسیده شده که نزدیک به نیمی از پاسخگویان (۴۹,۲ درصد) معتقدند حجاب مسئله‌ای شخصی است و دولت نباید در آن دخالت کند. این میزان در سال ۱۳۸۵ برابر با ۳۴,۸ درصد بوده است که نشان می‌دهد تعداد افرادی که معتقدند دولت نباید در بحث حجاب دخالت کند در این مدت افزایش حدود ۱۵ درصدی داشته است. در مقابل حدود ۴۰ درصد پاسخگویان معتقدند باید با بدحجابی برخورد شود که این میزان در سال ۱۳۸۵ برابر با ۵۵,۵ بوده است که از میزان افرادی که معتقد به برخورد با بدحجابی هستند نیز حدود ۱۵ درصد کاسته شده است. مردان و زنان دیدگاه یکسانی در مورد سیاست‌های مرتبط با حجاب دارند اما متأهلین، افراد مسن‌تر، افراد دانشگاهی و افراد پردرآمدتر نسبت به سایرین بیشتر معتقد به برخورد با بدحجابی هستند و در مقابل مجردین، جوانان، افراد دیپلم و زیردیپلم و افراد کم‌درآمدتر نسبت به سایرین بیشتر معتقد به عدم دخالت دولت در مسئله حجاب هستند.